

En fri folkkyrka

Det vore förfärande, menar rektor Gunnar Hillerdal i en engagerad artikel, om svenska kyrkan skulle underkänna kyrka—stat beredningens resonemang i religionsfrihetsfrågan. Men han förutser, att de kyrkokommunala organen kommer att förordas ett fortsatt samband mellan stat och kyrka. Han vänder sig emot att de ekonomiska konsekvenserna av en skilsmässa skjuts fram så starkt. Självt är han inte pessimistisk ifråga om ekonomin, och han är övertygad om att farhågorna för glesbygdsbefolkningen och annat, som skymtat i debatten, är överdrivna. Han talar varmt för en framtida fri folkkyrka. Därvid utgår han från andra utgångspunkter än Gunnar Dahmén gjort i sin artikel i detta nummer av Svensk Tidskrift.

Svenska kyrkan står vid en skiljeväg. Under de närmaste månaderna kommer ett stort antal kyrkliga organ att avge remissvar över kyrka/statberedningens betänkande. Det sker samtidigt med att ett mycket stort antal andra instanser — länsstyrelser, kommunfullmäktige, de politiska ungdomsförbunden, Sveriges frikyrkoråd och många andra organisationer — kommer att yttra sig. Det kan redan nu förutspås, att en överväldigande majoritet bland icke kyrkliga organisationer kommer att förordas en fri svensk folkkyrka. Det är å andra sidan troligt, att de kyrkokommunala organen med bred majoritet kommer att förordas fortsatt samband mellan kyrka och stat.

Situationen kan komma att bli både egendomlig och skrämmande. Mycket tyder nämligen på att i varje fall de kyrkokommunala instanserna kommer att underkänna det grundläggande resonemanget om religionsfriheten varpå beredningen bygger. Eller också kommer man från det hållet att i stor utsträckning nonchalera vad en enig beredning sagt om religionsfrihetens krav i det moderna samhället. Stämningarna från de stora konferenserna i Malmö och Uppsala nyligen tyder på att remissvaren från de kyrkokommunala organen kommer att gå i den riktningen.

Enligt min mening vore det en förfärande situation för svenska kyrkan om den, talande i egen sak, underkänner beredningens resonemang i religionsfrihetsfrågan. Särskilt gäller detta som den egentliga anledningen förefaller att vara otrygghet på det ekonomiska planet.

Då den tidigare expertutredningen framlade sitt slutbetänkande, uttalades från kyrkligt håll stark ekonomisk oro. Hur skall det gå för svenska kyrkan om den inte kan räkna med försörjning via en kyrkokommunal utdebitering? Åtskilliga kyrkliga röster, bl a en del präster i inflytelse-rik ställning, hängav sig åt vad man måste klassificera som rena skrämselfpropagandan. Man talade om en begynnande avrustning av kyrkan, t o m om dödshjälp åt svenska kyrkan.

Det finns en enkel och talande replik mot alla sådana röster. Kyrkan är världsvid. Statskyrkosystemet är ett undantag. Kyrkan lever vidare även i fattiga länder. Sverige är en av världens rikaste nationer. Skulle då inte kyrkan kunna leva vidare här?

Det är för hela debatten om svenska kyrkans framtid ödesdigert om de ekonomiska frågorna helt kommer i förgrunden. Det strider mot kyrkans väsen att låta diskussionen präglas av sådana resonemang och av misstro mot framtiden. För egen del är jag inte pessimistisk beträffande ekonomin i en kommande fri folkkyrka. Ideella rörelser utmanar alltid till engagemang. Eller för att tala med högtidligare språk: Guds ord finner och söker ständigt nya bärare.

Men även om man föreställer sig, att en fri svensk folkkyrka kommer att få det ekonomiskt betydligt knalare än nu, vore det ödesdigert att låta farhågorna beträffande pengarna fälla utslaget för ståndpunktstagandet. Lundaprofessorn Gustaf Wingren, som ännu för ett och ett halvt år

sedan försvarade statskyrkosystemet, har i en debattskrift »Svaret är ja» (C W K Gleerup) på tal om kyrkan och pengarna gått så långt att han sagt: »Det värsta som kunde drabba svenska kyrkan vore att hon fick det som hon ville».

Wingren skriver: »Den som vid ett stort och livsavgörande beslut gjorde pengarna till huvudsaken, och dessutom fick det som han ville, när kontraktet gjordes upp, han kommer att få — pengar, inte mer.» En kyrka som av ekonomisk rädsla och otrygghet för framtiden går emot religionsfrihetens rimliga krav blir helt enkelt inte trovärdig.

Religionsfrihet och ekumenik

Den allmänna historien och framför allt kyrkohistorien visar att idéer endast kan slås ihjäl med andra starkare idéer. Om svenska kyrkan lyckas att få de politiska makthavarna på sin sida och man i början av 1970-talet struntar i religionsfriheten, kommer självfallet frågan inte att tystna.

För det första därför att den är en ekumenisk anständighetsfråga. I ett pluralistiskt samhälle är och förblir det en orimlighet att samhället ger ett speciellt generöst stöd till en enda kyrka av evangelisk-luthersk bekännelse. Det strider helt enkelt mot den grundläggande principen om samhällets opartiskhet till livsåskådningsfrågor. Slutbetänkandet hänvisar bl a (sid 59) till att Sveriges frikyrkoråd 1970 uttalade att det från synpunkten av religionsfrihet inte är tillfredsställande att övriga trossamfund, med avseende på relationerna till staten, är i ett klart ekonomiskt underläge

i jämförelse med svenska kyrkan. Den nuvarande kyrka/stat-relationen innebär också (beredningen sid 51) ett psykologiskt tryck. Svenska kyrkan har en auktoriserad ställning i många offentliga sammanhang.

Pluralismen är det moderna samhällets livsluft. I religiöst hänseende kan vi lugnt förutspå att den ökar bl a genom invandringen. Om ett per decennier kommer kanske den romersk-katolska kyrkan att vara den näst största i landet.

Det finns ett viktigt tillägg att göra. Religionsfriheten är för många av svenska kyrkans egna medlemmar, inte minst i de yngre åldersgrupperna, en samvetsfråga. Om kyrkoledningen är ovis nog att inte beakta detta, kan man förutspå uppsplitande inre strider inom svenska kyrkan. Det är som bekant inte bara de politiska ungdomsförbunden utan även kyrkans eget, som tagit ståndpunkt för en fri kyrka. Motsvarande gäller om den kristna studentrörelsen.

Det ur svenska kyrkans synvinkel mycket generösa utredningsförslaget — jag menar faktiskt att det är generöst — innebär att svenska kyrkan får sin ekonomi garanterad övergångsvis genom fortsatt utdebitering t o m 1992. Vilka återförsäkringar måste man egentligen ha från kyrkligt håll? Låt mig återigen citera Gustaf Wingren: »Det är från kyrkan svaret nu kommer. Hon får äntligen börja att tro på det som hon har talat om så länge: att det är hon, hon själv som har ordet. Är hennes svar ja, då vet hon redan i dag vad hon har att göra, att bygga, att bygga på 20 år framåt. Ingen kommer att störa hen-

ne medan hon bygger. Det blir ett härligt och mödosamt liv.»

En fri folkkyrka

Ändrade relationer mellan kyrka och stat är en stor och viktig samhällsreform. Liksom när det gäller andra betydande reformer är opinionen trög, ofta helt enkelt därför att människor är okunniga. Opinion skapas ofta av ett fåtal men förmedlas av en större grupp — just de sk opinionsförmedlarna — till de mycket stora grupper som inte satt sig in i vad frågan gäller. Det är ytterligt angeläget att just den modellen får fungera också i kyrka/stat frågan. Men då måste det ske på ett helt ärligt sätt, utan skräckpropaganda och indoktrinering.

Det gäller t ex att vederlägga felaktiga tolkningar, som ligger nära till hands. Mycket stora grupper föreställer sig att en fri svensk kyrka kommer att fungera exempelvis som pingstväckelsen eller Svenska missionsförbundet, dvs med bekännelsekrav på medlemmarna. Folkkyrkosynen är emellertid livskraftigt grundad och företrädd i svenska kyrkan, och det finns ingen som helst anledning att tro att någon förändring kommer till stånd vid ett annat organisatoriskt och ekonomiskt system. Det finns fria lutherska kyrkor på andra håll i världen som bevisar motsatsen. Den var samma omsorgen om de sökande kommer att finnas kvar.

Det gäller att äntligen — i Nathan Söderbloms land — göra allvar av den ekumeniska tanken och tålmodigt söka klar-göra, att religionsfriheten och ekumeniken

i det nya pluralistiska samhället måste få konsekvenser för framtiden. Det gäller att klargöra, att statskyrkosystemet ur världsvid ekumenisk synvinkel ändå är ett ovanligt undantag. Det tog trehundra år innan den första statskyrkan kom till stånd. Ser man ut över världskartan i dag är det endast i få länder statskyrkor finns.

En fri svensk kyrka blir handlingskraftig. Det gäller också att klargöra just detta, att endast en fri svensk kyrka blir handlingskraftig. Kyrkomötet har i ett reformprogram kraftigt understrukit önskvärdheten av en central kyrkostyrelse. Det blir naturligt att en sådan kommer till stånd i en fri svensk kyrka. Däremot kan den inte skapas inom ramen för fortsatt statskyrkosystem. Det skulle nämligen strida mot parlamentarismens nu vedertagna grundlagda principer. En central kyrkostyrelse inom ramen för ett fortsatt statskyrkosystem måste tillsättas av regeringen.

En fri svensk kyrka kommer att äntligen kunna bli en rikskyrka. En har vi stifts- och kommunalkyrkor men utan egentlig samverkan och handlingskraft på riksplanet. En fri svensk kyrka med central kyrkostyrelse kan på ett helt annat sätt än exempelvis biskopsmötet, som i dag är ett inofficiellt organ, planera för framtiden och handla när det behövs.

En fri svensk kyrka kommer enligt min mening att göra sin röst hörd i samhällliga frågor. Det är ett känt faktum, att frikyrkorna om man ser till medlemstalen är procentuellt överrepresenterade i riksdagen likaväl som andra folkrörelser. Det finns ingen anledning att tro annat än att

de politiska partierna med mycket stort intresse kommer att lyssna på vad en central kyrkostyrelse i en fri svensk kyrka säger.

Kyrkan i glesbygden

Till skräckpropagandan hör att man ibland säger, att en fri svensk kyrka är tvungen att nedlägga verksamheten i glesbygderna. Tanken är orimlig i flera hänseenden. Även i en fri svensk kyrka får man räkna med ett clearingssystem beträffande ekonomin, innebärande att rikare församlingar stöder de svaga. Det blir en angelägen uppgift för den centrala kyrkostyrelsen att tillse att så kommer att ske.

I beredningens betänkande räknas för övrigt med flera typer av särskilda stöd, bl a i glesbygder, till bevarande av kulturhistoriskt intressanta kyrkor, vilkas underhåll är extra kostnadskrävande.

Man får inte heller glömma, att även vid en bibehållen statskyrka pastoratsregleringar också i framtiden är nödvändiga. Även av kyrkan måste man rimligen räkna med en vettig ekonomisk planering. Det är ett faktum, att det i dag finns ett mycket stort antal präster i vissa glesbygder, medan stora befolkningscentra har ett alldeles för lågt antal.

Folkkyrkan

Låt mig åter citera Gustaf Wingren, vårt lands kanske främsta företrädare för folkkyrketanken. »Det är», säger han, »en vanlig och vulgär ramsa i den nutida jargongen, att man på folkkyrkliga grunder måste avvisa beredningens förslag och att en sekterisk högkyrklighet skulle vinna på att

i jämförelse med svenska kyrkan. Den nuvarande kyrka/stat-relationen innebär också (beredningen sid 51) ett psykologiskt tryck. Svenska kyrkan har en auktoriserad ställning i många offentliga sammanhang.

Pluralismen är det moderna samhällets livsluft. I religiöst hänseende kan vi lugnt förutspå att den ökar bl a genom invandringen. Om ett per decennier kommer kanske den romersk-katolska kyrkan att vara den näst största i landet.

Det finns ett viktigt tillägg att göra. Religionsfriheten är för många av svenska kyrkans egna medlemmar, inte minst i de yngre åldersgrupperna, en samvetsfråga. Om kyrkoledningen är ovis nog att inte beakta detta, kan man förutspå uppslitande inre strider inom svenska kyrkan. Det är som bekant inte bara de politiska ungdomsförbunden utan även kyrkans eget, som tagit ståndpunkt för en fri kyrka. Motsvarande gäller om den kristna studentrörelsen.

Det ur svenska kyrkans synvinkel mycket generösa utredningsförslaget — jag menar faktiskt att det är generöst — innebär att svenska kyrkan får sin ekonomi garanterad övergångsvis genom fortsatt utdebitering t o m 1992. Vilka återförsäkringar måste man egentligen ha från kyrkligt håll? Låt mig återigen citera Gustaf Wingren: »Det är från kyrkan svaret nu kommer. Hon får äntligen börja att tro på det som hon har talat om så länge: att det är hon, hon själv som har ordet. Är hennes svar ja, då vet hon redan i dag vad hon har att göra, att bygga, att bygga på 20 år framåt. Ingen kommer att störa hen-

ne medan hon bygger. Det blir ett härligt och mödosamt liv.»

En fri folkkyrka

Ändrade relationer mellan kyrka och stat är en stor och viktig samhällsreform. Liksom när det gäller andra betydande reformer är opinionen trög, ofta helt enkelt därför att människor är okunniga. Opinion skapas ofta av ett fåtal men förmedlas av en större grupp — just de sk opinionsförmedlarna — till de mycket stora grupper som inte satt sig in i vad frågan gäller. Det är ytterligt angeläget att just den modellen får fungera också i kyrka/stat frågan. Men då måste det ske på ett helt ärligt sätt, utan skräckpropaganda och indoktrinering.

Det gäller t ex att vederlägga felaktiga tolkningar, som ligger nära till hands. Mycket stora grupper föreställer sig att en fri svensk kyrka kommer att fungera exempelvis som pingstväckelsen eller Svenska missionsförbundet, dvs med bekännelsekrav på medlemmarna. Folkkyrkosynen är emellertid livskraftigt grundad och företrädd i svenska kyrkan, och det finns ingen som helst anledning att tro att någon förändring kommer till stånd vid ett annat organisatoriskt och ekonomiskt system. Det finns fria lutherska kyrkor på andra håll i världen som bevisar motsatsen. Den varsamma omsorgen om de sökande kommer att finnas kvar.

Det gäller att äntligen — i Nathan Söderbloms land — göra allvar av den ekumeniska tanken och tålmodigt söka klar-göra, att religionsfriheten och ekumeniken

i det nya pluralistiska samhället måste få konsekvenser för framtiden. Det gäller att klargöra, att statskyrkosystemet ur världsvid ekumenisk synvinkel ändå är ett ovanligt undantag. Det tog trehundra år innan den första statskyrkan kom till stånd. Ser man ut över världskartan i dag är det endast i få länder statskyrkor finns.

En fri svensk kyrka blir handlingskraftig. Det gäller också att klargöra just detta, att endast en fri svensk kyrka blir handlingskraftig. Kyrkomötet har i ett reformprogram kraftigt understrukit önskvärdheten av en central kyrkostyrelse. Det blir naturligt att en sådan kommer till stånd i en fri svensk kyrka. Däremot kan den inte skapas inom ramen för fortsatt statskyrkosystem. Det skulle nämligen strida mot parlamentarismens nu vedertagna grundlagda principer. En central kyrkostyrelse inom ramen för ett fortsatt statskyrkosystem måste tillsättas av regeringen.

En fri svensk kyrka kommer att äntligen kunna bli en rikskyrka. Den har vi stifts- och kommunalkyrkor men utan egentlig samverkan och handlingskraft på riksplanet. En fri svensk kyrka med central kyrkostyrelse kan på ett helt annat sätt än exempelvis biskopsmötet, som i dag är ett inofficiellt organ, planera för framtiden och handla när det behövs.

En fri svensk kyrka kommer enligt min mening att göra sin röst hörd i samhälleliga frågor. Det är ett känt faktum, att frikyrkorna om man ser till medlemstalen är procentuellt överrepresenterade i riksdagen likaväl som andra folkrörelser. Det finns ingen anledning att tro annat än att

de politiska partierna med mycket stort intresse kommer att lyssna på vad en central kyrkostyrelse i en fri svensk kyrka säger.

Kyrkan i glesbygden

Till skräckpropagandan hör att man ibland säger, att en fri svensk kyrka är tvungen att nedlägga verksamheten i glesbygderna. Tanken är orimlig i flera hänseenden. Även i en fri svensk kyrka får man räkna med ett clearingssystem beträffande ekonomin, innebärande att rikare församlingar stöder de svaga. Det blir en angelägen uppgift för den centrala kyrkostyrelsen att tillse att så kommer att ske.

I beredningens betänkande räknas för övrigt med flera typer av särskilda stöd, bl a i glesbygder, till bevarande av kulturhistoriskt intressanta kyrkor, vilkas underhåll är extra kostnadskrävande.

Man får inte heller glömma, att även vid en bibehållen statskyrka pastoratsregleringar också i framtiden är nödvändiga. Även av kyrkan måste man rimligen räkna med en vettig ekonomisk planering. Det är ett faktum, att det i dag finns ett mycket stort antal präster i vissa glesbygder, medan stora befolkningscentra har ett alldeles för lågt antal.

Folkkyrkan

Låt mig åter citera Gustaf Wingren, vårt lands kanske främsta företrädare för folkkyrketanken. »Det är», säger han, »en vanlig och vulgär ramsa i den nutida jargongen, att man på folkkyrkliga grunder måste avvisa beredningens förslag och att en sekterisk högkyrklighet skulle vinna på att

förslaget antogs och genomfördes. För detta slentrianmässiga tal finns det inga sakliga skäl . . . » Staten av i dag, som på livs-åskådningsplanet är öppen och icke väljer sida, ger evangeliet större möjlighet att förbli *evangelium*, när det går fram till folket, än vad Konstantins på 300-talet och Gustav Vasas stat på 1500-talet kunde ge det. Dessa äldre typer av stat valde ju sida och fogade — med sitt statliga val av sida — in ett element av tvång i det predikade evangeliet.

Folkkyrkotankens skapare var Einar Billing. 1937 talade han om ett möjligt konfliktläge, där kyrkan, för att kunna förbli *folkkyrka*, kan tvingas välja koncentration framför medlemsantal. Ty till en verklig fri kyrka, en fri folkkyrka, skall också höra

möjligheten för människor att svara nej.

Gustaf Wingren menar att många tecken tyder på att det konfliktläge Billing tecknade närmar sig. »Nu föreslår staten på oväntat generösa villkor att kyrkan under en lång övergångsperiod fram till 1992 skall ordna om sitt hus till att bli en sådan *folkkyrka*. Hur kan motståndarna till ett dylikt förslag göra gällande att det är en högkyrklig sekt som ska bli följden från 1993?»

En fri folkkyrka kommer att förbli öppen. Kyrkans tjänster kommer att vara lika öppna för folket som nu, och svenska kyrkans prästerskap kommer inte heller i framtiden att examinera människorna i deras tro.